

До спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26

ВІДГУК

офіційного опонента – начальника консультативно-контрольного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Дрозд Валентини Георгіївни на дисертаційне дослідження Титора Дмитра Павловича на тему: «**Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги**», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність дослідження. Вивчення представлених Д. П. Титором матеріалів дисертації дають підстави стверджувати, що ним проведено ґрунтовний юридичний та криміналістичний аналіз теми, яка є однаково актуальною як для розвитку теорії криміналістики, кримінального процесу, так і у практичному вимірі, сформульовано змістовні висновки та практичні рекомендації, що виносяться на захист. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою роботи за основними параметрами, які висуваються щодо наукових досліджень на юридичну тематику. Дисертацію виконано із актуальної проблематики, що останнім часом привертає до себе увагу вчених різних галузей права. Так, автор слушно акцентує на тому, що на сьогодні, волонтерство та благодійність, а також гуманітарна допомога, попри свою важливість, стикаються з численними бар'єрами, що підривають ефективність і прозорість цих напрямів. Зокрема, благородні ідеї благодійності та волонтерства нерідко стають завісою для недобросовісних маніпуляцій. Протиправні махінації з гуманітарною допомогою, зловживання пільгами, наданими благодійним організаціям, псевдоволонтерський рух суттєво підривають довіру до всього сектору та шкодить тим, хто дійсно потребує невідкладної допомоги. Наявність певних прогалин у законодавстві, недосконалість певних ~~положень дозволяють~~

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ
Вук. № 3595
«08» 11 2014 р.
Основний док. 12
Додаток —

використовувати новітні способи протиправної діяльності шахраям, які, створюючи фейкові благодійні організації, наживаються на безпорадності громадян.

Автор звертає увагу, що відсутність офіційних даних про шахрайство у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги створює інформаційний вакуум, який лише посилює проблему та ускладнює розроблення ефективних і своєчасних заходів протидії цим негативним явищам. Для запобігання таким зловживанням необхідний, насамперед, жорсткий контроль з боку держави за діяльністю благодійних і волонтерських організацій, а також розробка наукових підходів і спеціальних методик для виявлення та розслідування таких кримінальних правопорушень.

Дослідження питань, пов'язаних із розслідуванням різних видів шахрайства, знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних науковців: С. В. Головкина, І. А. Гукової, О. В. Дикого, К. Д. Зайця, С. М. Князева, В. Б. Коби, О. В. Курмана, В. Р. Мойсика, О. Л. Мусієнко, Г. В. Захарової, К. О. Калюги, Н. Ю. Кириленко, І. О. Коваленка, Н. А. Лисенко, О. Л. Мусієнка, Т. В. Охрімчук, Т. А. Пазинич, Н. В. Павлової, І. М. Попової, Д. А. Птушкіна, О. А. Самойленко, Т. Л. Тропіної, К. О. Чередник, Г. М. Чернишова, С. В. Чучка та ін. Зазначені дослідники зробили істотний внесок у методику розслідування шахрайства різних видів. Натомість, комплекс невирішених питань щодо методики розслідування шахрайства у сфері благодійної та волонтерської діяльності або надання гуманітарної допомоги визначає високу теоретичну та практичну значущість, а також актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII, Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI, Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI, Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192-XIV, положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020

№ 392/2020), Національної економічної стратегії на період до 2030 р. (постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179), Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1467-р), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р), Плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 № 272-р), Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України (спільний наказ Офісу Генерального прокурора та МВС України від 22.11.2021 № 371/846), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 № 109), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 № 454), Основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2020–2024 рр.

Мета дисертаційного дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки теоретико-прикладних засад методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги.

Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність вирішення окремих **задач**: 1) з'ясувати специфіку правового регулювання сфери волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги та окреслити фактори, що сприяють її криміналізації; 2) розкрити зміст окремих елементів криміналістичної характеристики шахрайства та визначити місце організованих груп у структурі злочинності в сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги; 3) схарактеризувати процес оцінки інформації щодо шахрайства у сфері волонтерської та благодійної

діяльності або надання гуманітарної допомоги; 4) окреслити коло обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні; 5) розкрити особливості криміналістичної профілактики та взаємодії правоохоронних органів з державними і приватними установами та громадськими організаціями, засобами масової інформації у кримінальному провадженні; 6) визначити особливості проведення допиту підозрюваного, потерпілого та свідка; 7) охарактеризувати організаційно-тактичне забезпечення проведення обшуку та тимчасового доступу до речей та документів; 8) висвітлити особливості огляду електронних носіїв інформації та паперових документів.

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження здобувачем визначено правильно. Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів під час розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги. Предмет дослідження – основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів порівняльні дослідження, обґрунтовано наводить у своїй праці історичні посилання та пропонує в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового аналізу. Теоретичні висновки зроблено на широкій основі результатів ряду галузей знань.

Емпіричну основу дослідження становлять згруповані відомості ДІАП Національної поліції України за 2019-2024 рр., Єдиного звіту про вчинені кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора України за період 2018-2024 рр., а також результати судово-слідчої практики за 2016-2024 рр. Вивчено матеріали 146 кримінальних проваджень із проблематики дослідження (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Херсонська області,

м. Київ), проанкетовано 345 респондентів, серед яких слідчі, працівники оперативних підрозділів, органів прокуратури, кіберполіції, експертних підрозділів МВС України.

В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано новітні наукові підходи та авторське бачення шляхів подальшого удосконалення процесу досудового розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням криміналістичної характеристики та організаційно-тактичних аспектів розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, в якому сформульовано низку наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, що мають важливе теоретико-прикладне значення. Здобувачем вперше:

- 1) визначено місце організованих груп у структурі криміналістичної характеристики шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, проведено детальний аналіз структури та особливостей функціонування злочинних угруповань, що спеціалізуються на вчиненні шахрайств, з особливим акцентом на ролі лідера ОГ та його впливі на координацію шахрайських дій;

- 2) висвітлено особливості й специфіку огляду паперових документів та електронних носіїв інформації, у тому числі компонентів комп'ютерної системи, зовнішніх носіїв та внутрішніх накопичувачів у кримінальних провадженнях щодо шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, із залученням широкого кола фахівців з бухгалтерського обліку, податкового обліку, фінансової звітності, а також фахівців з технічного дослідження документів та ІТ-технологій тощо;

3) запропоновано внести зміни до законодавства, зокрема, з метою підвищення ефективності протидії шахрайствам у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги обґрунтовано необхідність прийняття спеціального Закону, який визначить правові основи взаємодії правоохоронних органів та засобів масової інформації у сфері обміну інформацією, проведення спільних розслідувань та забезпечення захисту джерел інформації. Запропонований нормативно-правовий акт має на меті створити умови для взаємовигідної співпраці правоохоронних органів та засобів масової інформації.

Окрім того, до вагомих здобутків дисертанта, насамперед, слід віднести:

– з'ясування специфіки правового регулювання сфери волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги та окреслення факторів, що сприяють її криміналізації;

– розкриття змісту окремих елементів криміналістичної характеристики шахрайства та визначення місця організованих груп у структурі злочинності в сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги;

– надання характеристики процесу оцінки інформації щодо шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, а також окреслення кола обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні;

– розкриття особливостей криміналістичної профілактики та взаємодії правоохоронних органів з державними і приватними установами та громадськими організаціями, медіа у кримінальному провадженні;

– визначення особливостей проведення допиту підозрюваного, потерпілого та свідка;

– надання характеристики організаційно-тактичному забезпеченню проведення обшуку та тимчасового доступу до речей та документів;

– висвітлення особливостей огляду електронних носіїв інформації та паперових документів.

Дисертант вірно примічає, що вчені та практики вивчали проблемні питання кваліфікації та розслідування різного роду шахрайства. Натомість, комплекс невирішених питань щодо методики розслідування шахрайства у сфері благодійної та волонтерської діяльності або надання гуманітарної допомоги визначає високу теоретичну та практичну значущість, а також актуальність дисертаційного дослідження.

Дисертантом удосконалено низку положень, зокрема:

– систему даних щодо шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги шляхом детального дослідження взаємопов'язаних процесів, факторів, часових та просторових умов, що передують і супроводжують його вчинення;

– наукові підходи щодо систематизації типових способів підготовки, учинення та приховування шахрайства;

– типову характеристику слідової картини шахрайства через дослідження матеріальної та ідеальної складової, а також цифрових (електронних, комп'ютерних) слідів;

– положення щодо початку досудового розслідування шахрайства шляхом впровадження більш ретельної оцінки первинної інформації та обґрунтованого прийняття рішення про відкриття кримінального провадження;

– наукові положення щодо організації й планування розслідування шахрайства, з висвітленням системи версій і деталізації правил їх побудови та перевірки;

– типові криміналістичні ознаки особи потерпілого від шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги;

– класифікацію щодо груп осіб, які вчиняють шахрайські дії у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, із визначенням місця злочинного угруповання в системі злочинності у цій сфері.

В дисертаційному дослідженні набули подальшого розвитку такі наукові положення:

– система обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні, що визначається конкретними завданнями;

– наукові положення щодо заходів криміналістичної профілактики під час розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги, з урахуванням розвитку соціальних програм, які допомагають особам, які потребують у допомозі, отримати доступ до необхідних ресурсів, посилення освіти та правової грамотності населення, а також вдосконалення законодавства, яке регулює діяльність волонтерських організацій та благодійних фондів;

– напрямки здійснення взаємодії слідчого з іншими правоохоронними органами, громадськістю та засобами масової інформації у кримінальному провадженні;

– організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (обшуку, допиту, огляду паперових документів та електронних носіїв інформації, тимчасового доступу до речей і документів);

– наукові положення щодо проведення допиту осіб під час досудового розслідування у режимі відеоконференції (у разі неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні з поважних причин);

– комплекс тактичних прийомів, що застосовуються під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту підозрюваного, обшуку, огляду тощо;

– система тактичних помилок, яких припускаються слідчі під час розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Титора Д. П. «Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про

відсутність порушення академічної доброчесності.

Основні положення, висновки, рекомендації в повній мірі доведено дисертантом до широкого кола громадськості в опублікованих наукових працях. Результати проведеного дослідження вже частково знайшли своє втілення в практичній діяльності правоохоронних органів, що засвідчується відповідними актами про їх впровадження, а також можуть бути використані у науковій діяльності, освітньому процесі та правозастосовній практиці.

Запропоновані дисертантом загальні висновки є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими. Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності і забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 2021 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 2022 р.), «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у восьми наукових публікаціях, з яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань із юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Разом із тим, констатуємо наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи вимог, слід відзначити, що вона містить **деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положення.**

1. Так, у підрозділі 2.3. дисертант висвітлює взаємодію правоохоронних органів із державними і приватними установами та громадськими організаціями, засобами масової інформації у кримінальному провадженні. Натомість,

особливості взаємодії правоохоронних органів між собою, а також міжнародний досвід такої співпраці при розслідуванні шахрайства у сфері благодійної та волонтерської діяльності або гуманітарної допомоги, на жаль, висвітлено не повною мірою. В той час, як використання міжнародного досвіду для правоохоронних органів нашої держави має виступати основою для напрацювання власної практики реалізації покладених на них функцій взагалі та організації й проведення слідчих (розшукових) дій з можливістю прийняття заходів запобігання таким протиправним проявам.

2. У третьому розділі дисертації здобувач висвітлює особливості організації і тактики низки слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, зокрема: огляду, допиту, обшуку, тимчасового доступу до речей та документів тощо. Не зменшуючи значення в реалізації завдань кримінального провадження окреслених процесуальних дій, слід сказати, що набувають труднощів в організації й проведенні при розслідуванні шахрайства у сфері благодійної та волонтерської діяльності або гуманітарної допомоги й інші процесуальні дії та окремі заходи забезпечення кримінального провадження. Наприклад, потребують до себе уваги пред'явлення для впізнання, у тому числі у режимі відеоконференції, особистий обшук, затримання (як тимчасовий запобіжний захід) та ін.

3. Під час узагальнення емпіричної бази дисертаційного дослідження здобувач зазначає про опрацювання 146 матеріалів кримінальних проваджень за фактами вчинення шахрайства у сфері благодійної та волонтерської діяльності або гуманітарної допомоги; зведені результати анкетування 345 респондентів, серед яких слідчі, працівники оперативних підрозділів, органів прокуратури, кіберполіції, експертних підрозділів МВС України. Втім, на нашу думку, деталізація наведених даних, тобто виокремлення показників за підслідністю, регіонами дослідження тощо, значно підвищила б репрезентативність сформованих висновків та розширила зведені дані у додатках.

4. У підрозділі 2.1. автор вживає терміни «приводи й підстави для відкриття кримінального провадження», виокремлено джерела, які дають змогу отримати офіційні відомості, що підтверджують або спростовують інформацію про факт учинення шахрайських дій у сфері благодійної та волонтерської діяльності або гуманітарної допомоги. Натомість, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві ані приводи, ані підстави прямо не зазначені, що потребує додаткової аргументації авторської позиції з цього приводу.

Безумовно, перераховані зауваження мають виключно дискусійний характер і, складають підґрунтя до подальшої наукової дискусії під час захисту дисертантом свого дослідження, і дадуть можливість проявити її свій науковий потенціал та уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище застереження і побажання, та враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертація Титора Дмитра Павловича на тему: «Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги» написана на достатньому науковому і методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, та має наукову цінність й практичну значимість.

Загальний висновок. Дисертація Титора Дмитра Павловича на тему: «Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги», є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо удосконалення роботи правоохоронних органів з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень даної категорії; дана робота відповідає вимогам, сформульованим у пунктах 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р.

№ 567, а її автор, при успішному захисті, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

начальник

консультативно-контрольного відділу

Департаменту забезпечення діяльності

Голови Національної поліції України

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Валентина ДРОЗД

Підпис Дрозд В.П. завідаю

*Перший заступник Голови НПЗ -
начальник Головного управління*

М. Гущинський